

Яўрэйскія святочныя традыцыі ў Беларусі

Раман Мяшкоў,
малодшы навуковы супрацоўнік
Цэнтра даследаванняў беларускай
культуры, мовы і літаратуры
НАН Беларусі

Паводле дадзеных перапісу насельніцтва Рэспублікі Беларусь 2019 г., на гэты час у краіне пражывае 13,7 тыс. яўрэяў (0,1% ад агульнай колькасці) [1]. Паяўленне іх на тэрыторыі Беларусі адносіцца, па розных дадзеных, да XII–XIV стст. Яўрэі традыцыйна вызнаюць іўдаізм, таму большая колькасць святаў, якія яны адзначаюць, звязана з гэтай нацыянальнай, этнічнай рэлігіяй. У рэспубліцы прадстаўлены літоўскі кірунак артадаксальнага іўдаізму, хасідызм (любавіцкі, карлін-столінскі) і прагрэсіўны іўдаізм. Да сучаснай рэлігійнай традыцыі беларускіх яўрэяў адно-

Дзень
Незалежнасці
Ізраіля.
Мінск, 2016.

сяцца наступныя святы і пасты: Шабат, Рош ха-Шана, Ём-Кіпур, Сукот, Шміні Ацэрэт, Сімхат Тора, Ханука, Ту бі-Шват, Пурым, Песах, Шавуот, Рош ха-Шана хасідызму, Гахнасат сэфер Тора, Дзвятага ава, Пост Гэдаліі, Дзясятага тэвета, Сямнацатага тамуза, Пост Эстэр.

Свята Шабат адзначаюць у суботу. У гэты дзень забаронена выконваць любую працу, трэба спяваць песні, праводзіць трапезы; гуцаць бласлаўленні; апранаюць светлую вопратку, весяляцца; забараняецца смуткаваць і пасціцца; траур перарываецца. Шабат мае сямейны характар. Асноўную частку рытуалаў здзяйсняюць у коле сям'і дома за святочным сталом.

1 і 2 тышрэя (верасень – кастрычнік) яўрэі святкуюць Новы год – **Рош ха-Шана**. У сінагогах трубяць у трубу шафар, выконваюць абрад ташліх: ідуць да ракі, выварочваюць кішэні ў знак пазбаўлення ад грахоў, выкідваючы крошкі хлеба рыбам. На Рош ха-Шана прынята есці яблык з мёдам, гранат, галаву рыбы.

Ём-Кіпур, або **Судны дзень** – адзін з найбольш важных яўрэйскіх свят і пастоў, які з'яўляецца кульмінацыяй дзесяці дзён пакаяння і прабачэння

грахоў (10 тышрэя). Да наступу паста беларускія яўрэі з'ядаюць курынае яйка, якое абмакваюць у попел, і крэплах (трохвугольныя пельмені). У гэты дзень забаронена есці, піць і мыцца. Да традыцый Ём-Кіпур адносяцца звычай прасіцца ва ўсіх прабачэння, жадаць добрага запісу ў Кнізе Жыцця, лёгкага посту. У Ём-Кіпур праводзяць абрад капарот, згодна з якім мужчына павінен пакруціць над галавой пеўнем, а жанчына курыцай са словамі «Мае грахі пераходзяць на гэтую жывёлу». Затым птушку разразаюць, мяса аддаюць бедным. Нярэдка замест птушкі выступае рыба (камп) або грошы. Напрыклад, у суполцы літвакоў у Магілёве капарой выступаюць грошы, якія кладуць у скрыню ахвяраванняў [2].

Свята **Сукот** (у Беларусі носіць таксама назву «Кучкі») адзначаюць 15 тышрэя, па традыцыі будуць сукку (будан) без даху, здзяйсняюць у ёй трапезу, трымаюць і трасуюць святочны букет, які складаецца са звязаных разам 3 галін мірта, 2 галін вярбы, па адной галіне лулава (фінікавая пальма) і этрога (цытрон). Беларускія яўрэі карыстаюцца суккой у двары сінагог.

На **Сімхат Тора** (другі дзень Шміні Ацэрат) завяршаецца гадавы цыкл чытання Торы і пачынаецца новы. У гэтае свята ладзяць танцы, у тым ліку са скруткам Торы.

Свята **Ханука** доўжыцца 8 дзён з 25 кіслева (лістапад – снежань), усталявана ў памяць аб аднаўленні набажэнства ў Іерусалімскім храме і паспяховым паўстанні Іуды Макавея. На працягу 8 дзён запальваюць ханукію (васьмісвечнік), у дварах сінагог у Беларусі – металічныя электрычныя ханукіі. Свята Новага года дрэў – Ту бі-Шват – адзначаюць 15 швата (студзень – люты) у «Хэсэдзе», дома і ў абшчынным цэнтры, аддаючы перавагу садавіне, сухафруктам (фінікам) і арэхам.

Богаслужэнне ў сінагозе на Хануку. Мінск, 2019. Фота Р. Мяшкова.

Свята **Пурым** усталявана ў памяць аб выратаванні яўрэяў у Старажытнай Персіі ад знішчэння Аманам і святкуецца 14 адара (люты – сакавік). У сінагозе пры вымаўленні імя Амана прынята тупаць нагамі, крычаць і грымець трашчоткамі. З 1995 г. у Віцебску на Пурым каманды яўрэйскіх клубаў і суполак праводзяць міжнародны фестываль «Пуримшпиль в Витебске», прадстаўляючы на сцэне маскарадны спектакль з сюжэтам пра выратаванне яўрэйскага народа легендарнымі Мардэхаем і Эстэр. На Пурым гатуюць такія традыцыйныя стравы, як гаменташы (трохвугольнае пячэнне з макам) і крэплах, дораць адзін аднаму ежу і раздаюць падарункі бедным.

Свята **Песах**, усталяванае ў памяць аб Сыходзе яўрэяў з Егіпту, у Беларусі адзначаюць 8 дзён у месяцы нісан (сакавік – красавік). У традыцыі замацавана прыгатаванне і ўключэнне мацы ў пасхальную яўрэйскую трапезу (седэр), забарона на хамец, уборка дома. Падчас пасхальнага вечара чытаюць Агаду і праводзяць пасхальную трапезу – седэр. З 1950-х гг. беларускія яўрэі атрымліваюць пасылкі з мацой з Ізраіля, ЗША, Вялікабрытаніі і Канады [3].

Свята **Шавуот** прысвечана дарэнню Торы яўрэям на гары Сінай пры выхадзе з Егіпту і адзначаецца 6 сівана (май – чэрвень). У Шавуот прынята есці малочныя і мучныя стравы і ўпрыгожваць сінагогу зелянінай і кветкамі (бэзам). У сінагозе зачытваюць апавяданне пра дараванне Торы.

Рош ха-Шана хасідызму, або Свята вызвалення Альтэр рэбэ Шнэўра Залмана бар-Баруха з Лядаў з Петрапаўлаўскай крэпасці 27 лістапада 1798 г., святкуюць 19 кіслева выключна любавіцкія хасіды. Яны апранаюць святочнае адзенне, праводзяць хасідскія сходы (фарбрэнген) і ядуць грэцкую кашу.

Рэлігійныя яўрэі вераць, што кожны багаты яўрэй для выратавання душы абавязаны падрыхтаваць пергаментны скрутак Торы і ахвяраваць яго сінагозе. З гэтым звязана свята ўнясення новага скрутка Торы ў сінагогу – Гахнасан сэфер Тора.

Сямейныя традыцыі беларускіх яўрэяў звязаны з нараджэннем, абразаннем, рэлігійным паўналеццем, са шлюбам і смерцю.

На восьмы дзень пасля нараджэння хлопчыку праводзяць абрад абразання (брыт міла), які сімвалізуе саюз паміж Богам і народамі Ізраіля і прыналежнасць яўрэя да народа Ізраіля. Абразанне мае не толькі рэлігійнае, але і нацыянальнае

Яўрэйскае вяселле (хупа). Бабруйск, 2018. Фота Д. Калініна.

значэнне, здзяйсняецца як рэлігійнымі яўрэямі, так і нерэлігійнымі. У нашы дні яго праводзяць у синагозе, дома і медыцынскіх установах.

Хлопчыкі і дзяўчынкі дасягаюць рэлігійнага паўналецця адпаведна ў 13 і 12 гадоў. Іх называюць бар-міцва («сын заповедзі») і бат-міцва («дачка заповедзі»). У першую суботу па дасягненні 13 гадоў хлопчык упершыню завязвае тфілін (элемент малітоўнага адзення), атрымлівае статус «бар-міцва», прамаўляе благаслаўленне над Торай і чытае ўрываек з яе. З гэтага моманту хлопчык лічыцца дарослым, можа ўваходзіць у міньяны (кворум з не менш чым дзесяці дарослых яўрэяў-мужчын старэй 13 гадоў), абавязаны выконваць усе міцвот (прадпісанні) і нясе адказнасць за свае ўчынкі [4]. Цырымонія ўступлення ў паўналецце дзяўчынак (бат-міцва) практыкуецца выключна ў суполках прагрэсіўнага іўдаізму. Напрыклад, у Віцебску яна аналагічная бар-міцве ў хлопчыкаў, але часам абмяжоўваецца тым, што дзяўчынкі робяць даклад на рэлігійную тэму.

Адной з важных падзей у жыцці яўрэяў з'яўляецца яўрэйскі шлюб – хупа. Святочная трапеза яўрэйскага вяселля праводзіцца ў синагозе, часам у рэстаране. Перад пачаткам вяселля складаецца шлюбны дагавор – ктуба. Затым маладыя становяцца пад балдахін (хупу), дзе жаніх надзявае нявесце заручальны пярсцёнак на ўказальны палец правай рукі. Першая страва, якую з'ядаюць муж і жонка, – курыны булён, або «залаты суп», паколькі курыца і певень лічацца сімвалам дзетараджэння.

Сярод супольных (грамадскія святы і дні памяці, якія адзначаюць у яўрэйскіх суполках) традыцый беларускіх яўрэяў вылучаюцца наступ-

ныя: Дзень незалежнасці Ізраіля, Дзень Іерусаліма, святкаванне прывілею літоўскага князя Вітаўта яўрэям Гродна ў 1389 г., дні нараджэння і юбілеі членаў суполкі, юбілеі суполак, дні нараджэння і памяці знакамітых беларускіх яўрэяў, Дзень памяці Катастрофы і гераізму, Дзень знішчэння Мінскага гета, дзень знішчэння Гродзенскага гета, Міжнародны дзень памяці ахвяр Халакосту, удзел у Рэспубліканскім фестывалі нацыянальных культур і Ночы музеяў. Большасць супольных свят і дзён памяці ўвайшлі ў святочную культуру ў канцы XX – пачатку XXI ст.

Дні нараджэння і юбілеі членаў суполкі адзначаюць ў абшчыннай сталовай у канцы месяца на Шабат. Імяніннікам спяваюць песню-віншаванне «Ём хулэдэт», віншуюць «Мазаль тоў» і жадаюць жыць да 120 гадоў, што звязана з уяўленнямі пра сапраўднага яўрэя. Святкуюцца таксама дні нараджэння і памяці знакамітых беларускіх яўрэяў – Нахума Каплана, Льва Бакста, Марка Шагала [5]. Шэраг яўрэйскіх суполак праводзіць Ноч музеяў, напрыклад, у Гродне ў зале Вялікай харальнай синагогі праходзіць канцэрт, майстар-класы па вырабе яўрэйскай нацыянальнай стравы харасэт (сумесь арэхаў, садавіны, спецыяў і салодкага віна), настольныя гульні, ладзяць паэтычную гадзіну з Наталляй Літвінавай.

Яўрэйскія этнакультурныя традыцыі гістарычна аказваюць прыкметны ўплыў на складванне і развіццё нацыянальнай культуры краіны. Іх падтрымліваюць як у синагогах, так і ў яўрэйскіх абшчынных цэнтрах і яўрэйскіх дабрачынных арганізацыях «Хэсэд». Айчыннае заканадаўства гарантуе, а дзяржава забяспечвае свабоднае развіццё яўрэйскіх традыцый у краіне. ■

СПІС ВЫКАРЫСТАНЫХ КРЫНІЦ

1. Общая численность населения, численность населения по возрасту и полу, состоянию в браке, уровню образования, национальностям, языку, источникам средств к существованию по Республике Беларусь: статистический бюллетень: <https://www.belstat.gov.by/upload/iblock/471/471b4693ab545e3c40d206338ff4ec9e.pdf>.
2. Архив Института искусствоведения, этнографии и фольклора имени Кондрата Крапивы (ИИЭФ). – Фонд. 6. Оп. 14. Д. 237.
3. Верашчагіна А. У., Гурко А. В. Гісторыя канфесій на Беларусі ў другой палове XX стагоддзя. – Мінск, 1999.
4. Shoham H. The Bar and Bat Mitzvah in the Early Israel: From Initiation Rite to Birthday Party / H. Shoham // AJS Review. The Journal of the Association for Jewish Studies. – New York, 2018. V. 42. N1. P. 133–157.
5. Куцевич Е. Н. Гродненская еврейская община сегодня / Е. Н. Куцевич // Гродна і гродзенцы: дзевяць стагоддзяў гісторыі (да 880-годдзя горада): матэрыялы Міжнар. навук. канф., Гродна, 10–11 крас. 2008 г. – Гродна, 2008. С. 512–517.